

1.3 Практичний аспект формування облікової політики як утворюючої компоненти бухгалтерської системи

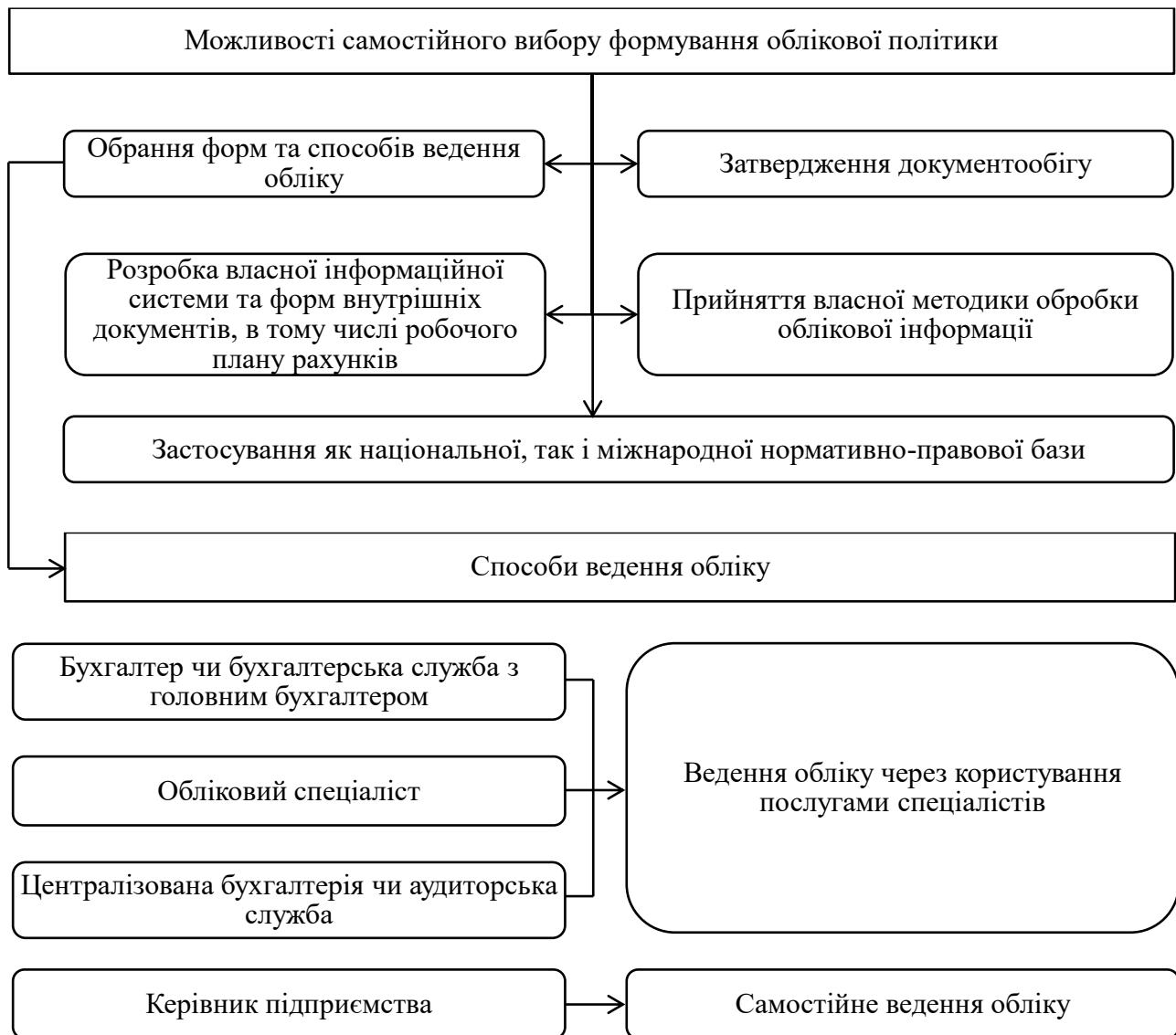
Облікова політика суб'єкта господарювання є перш за все інструментом організації бухгалтерського обліку, а її формування – одним з найсуттєвіших етапів цього процесу. Тому дуже важливо розглянути саме практичний аспект її формування, беручи до уваги всі фактори (реальні економічні умови), що можуть вплинути на вибір її складових. При формуванні облікової політики насамперед необхідно дотримуватися трьох основних положень (Мал. 1) [36].

Малюнок 1. Основні положення щодо формування облікової політики

Примітне те, що облікову політику слід розглядати саме з боку організації бухгалтерського обліку, оскільки саме таким чином можливо розглянути всі аспекти та сторони її формування [37].

Незважаючи на той факт, що в чинному законодавстві немає чітко прописаної інформації щодо формування облікової політики, суб'єкт підприємництва самостійно організовує бухгалтерський облік на основі певних особливостей своєї діяльності, але при умові дотримання законодавчих вимог. І зробити це треба таким чином, щоб була забезпечена максимальна ефективність всієї облікової системи, що незвичайно важливо при впливі глобальної пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії на бізнес. В законодавстві визначена свобода певних дій для підприємств щодо формування їх облікової політики, що зображено (Мал. 2).

Малюнок 2. Можливості самостійного вибору формування облікової політики

Щодо розглянутих способів ведення обліку на підприємстві, слід зазначити, що вони обираються суб'єктом господарювання з огляду на його розмір та особливості його діяльності. Таким чином, ведення обліку за допомогою послуг спеціалістів застосовуються на середніх та великих підприємствах, а останній варіант, який стосується самостійного ведення обліку, підійде виключно суб'єктам малих підприємств, оскільки об'єм облікових робіт є достатньо обмеженим та не вимагає додаткової допомоги [38].

Як вже було згадано раніше, на вибір облікової політики, зокрема її складових, й взагалі на її формування впливають певні чинники, як на міжнародному та державному рівнях, так і на рівні суб'єкта господарювання.

Було зазначено те, що облікова політика обов'язково повинна формуватися з урахуванням особливостей діяльності суб'єкта підприємництва, але існує й ряд інших зовнішніх та внутрішніх факторів, які також мають вагому частку у формуванні (Мал. 3) [39].

Малюнок 3. Фактори формування облікової політики

Важливо зазначити, що серед всіх факторів вплив повномасштабної війни на бізнес-процеси, зокрема на формування облікової політики, має більшу вагому частку на сьогоднішній день, що важливо враховувати для цілей оперативного обліку. Саме системний підхід, що враховує всі зовнішні та внутрішні фактори, дозволяє більш раціонально сформувати облікову політику. Крім того, загально можна виділити ще чинники формування на міжнародному рівні: глобалізаційні процеси у світовій економіці, а також розвиток технологій [40]. Можна додати те, що окрім загальних чинників, виділяють й внутрішні специфічні, до яких можна віднести: особливості технологічного процесу; якість

сировини й матеріалів; обмеження території; особливості транспортного перевезення продукції; наявність або відсутність незавершеного виробництва; обмежені строки реалізації продукції та інші чинники.

Якщо аналізувати наведені вище чинники формування облікової політики, то можна зробити наступні висновки:

1) облікову політику треба формувати з огляду на непередбачувані явища в зовнішніх факторах, оскільки вони є неухильними з боку суб'єкта господарювання (наприклад, кризисні економічні явища в умовах воєнного часу);

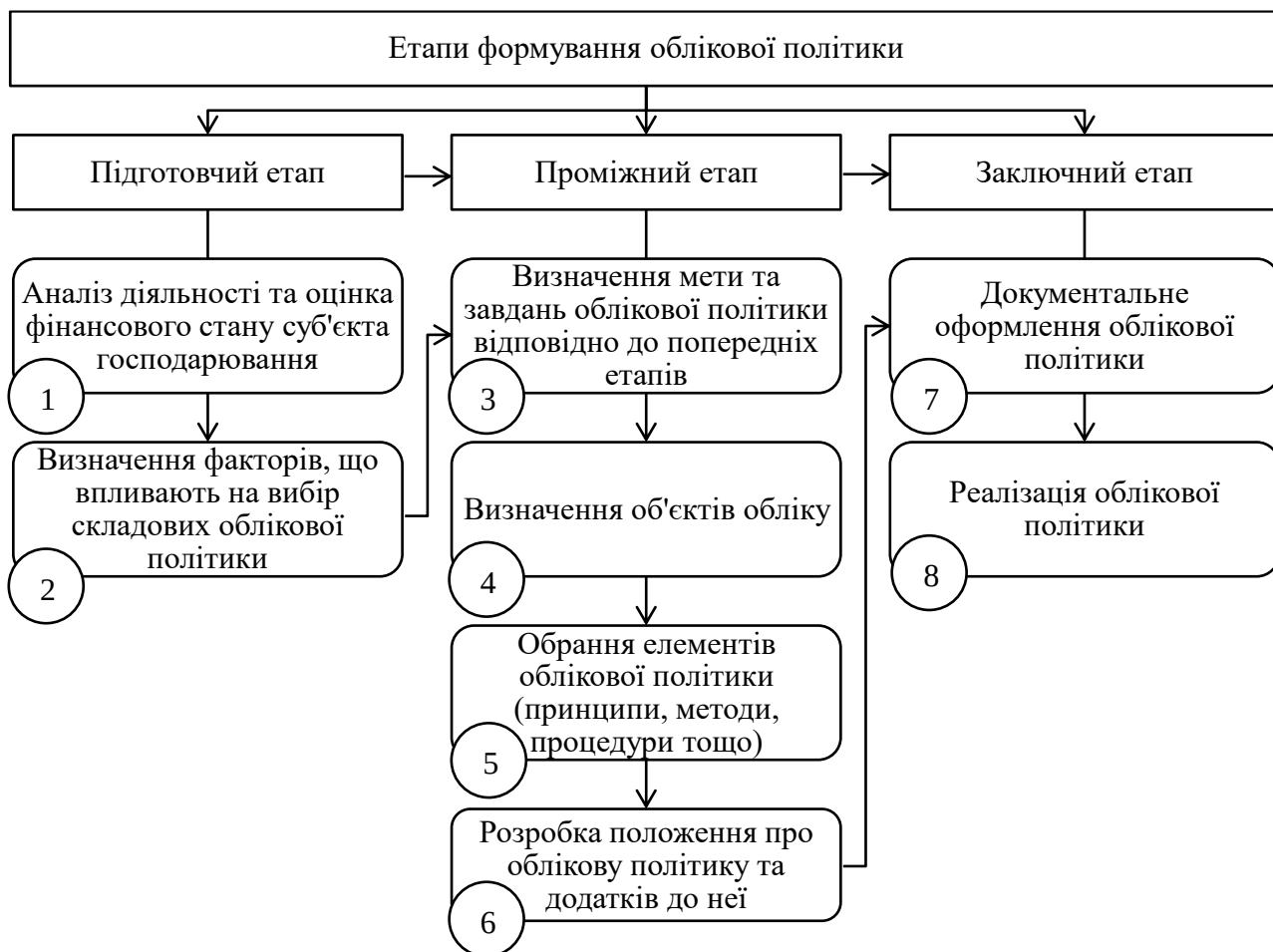
2) кількість внутрішніх факторів значно перевищує кількість зовнішніх, що вказує на необхідність формування облікової політики з акцентом на рівні суб'єкта господарської діяльності;

3) деякі зовнішні і внутрішні чинники можуть переходити в іншу категорію;

4) всі чинники формування (як зовнішні, так і внутрішні) не можуть бути сталими або незалежними, оскільки вони всі між собою взаємодіють в одній єдиній системі та впливають один на одного та можуть змінюватися під впливом один одного;

5) існує ще чимало факторів, що мають вплив на формування облікової політики, що вказує на їх багатогранність як системи.

Дослідивши фактори, що мають вплив на створення облікової політики, перейдемо до безпосереднього процесу її формування. Для створення дієвої бази облікової політики треба дотримуватися певної послідовності етапів її формування (Мал. 4). Більш трудомістким етапом формування облікової політики є проміжний етап, інакше його називають «робочим», оскільки саме тут визначаються основні елементи облікової політики, від яких буде залежати дієвість облікової системи та системи управління діяльністю підприємства взагалі. Але при цьому перший етап є найважливішим, оскільки від точності та раціональності його проведення залежить ефективність здійснення наступних. Останній етап має більш формальні функції.

Малюнок 4. Етапи формування облікової політики

Щоб більш детально дослідити процес формування облікової політики, можна розглянути різні його аспекти: організаційний, технічний та методичний.

Стосовно першого аспекту, він має на меті визначити роль та структуру бухгалтерської служби в управлінській системі, взаємодію між підрозділами та працівникам, межі їх відповідальності, забезпечити розробку робочих документів, в тому числі робочого плану рахунків, а також затвердити графік документообігу. Щодо другого аспекту, то він включає в себе такі компоненти, як форми ведення обліку, план рахунків, форми документів (первинних документів, фінансової звітності тощо), порядок складання та подання фінансової звітності, порядок проведення інвентаризації, застосування програмних забезпечень тощо. Останній аспект містить в собі варіанти забезпечення обліковою інформацією з урахуванням нормативно-правових норм та особливостей діяльності [41,42,43]. Можна також відзначити такі особливості:

1) організаційний аспект стосується організації управління обліку, технічний та методичний – організації його технології;

2) організаційний аспект визначається суто суб'єктом господарювання, технічний та методичний – нормативно-правовими нормами чинного законодавства.

Одним із завершальних етапів формування облікової політики в контексті організаційного аспекту є складання розпорядчого документу про облікову політику. Даним документом виступає відповідний наказ. Саме він є головним внутрішнім документом, в якому висвітлюються всі прийняті положення щодо організації облікового процесу, зокрема ведення обліку та складання звітності. Нормативно форму наказу не встановлено, але технічно в ньому повинні бути відображені всі вищенаведені аспекти формування облікової політики, в тому числі принципи, методи, процедури та прийоми обліку, стосовно яких існує два та більше варіантів. Таким чином, такі методи та процедури, що мають один варіант здійснення, недоцільно вказувати в документі. Крім того, в ньому повинні бути наведені наступні складові:

1) перелік і склад статей калькулювання загальновиробничих витрат, а також база їх розподілу;

2) періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;

3) порядок та об'єкти обліку витрат;

4) методи амортизації;

5) використання відповідного класу рахунків витрат;

6) метод обчислення резерву сумнівних боргів;

7) методи оцінки вибуття запасів;

8) інші складові.

Але виклад тексту в наказі про облікову політику є тільки малою частиною цього етапу. Більш важче грамотно та правильно скласти додатки до нього, в яких розкривається деталізація тих чи інших облікових моментів. Одним з таких додатків є робочий план рахунків. Всі суб'єкти підприємництва повинні використовувати типовий план рахунків, який затверджений законодавством.

Але, як відомо, усі суб'єкти господарювання провадять свою діяльність залежно від її виду (видів) і специфіки галузі та відповідно до цього мають певні особливості, які відрізняють їх від інших суб'єктів господарювання. Це, в свою чергу, потребує індивідуального погляду на застосування затверджених форм документів, що стосується й плану рахунків: на основі типового розробляється робочий. Це дозволяє [44]:

1) оптимізувати кількість рахунків, тобто використовувати стільки рахунків, скільки потрібно (наприклад, не використовувати ті, що безпосередньо не відносяться до виду діяльності підприємства, або зовсім не використовувати окремі плани рахунків, наприклад 8 клас, або, навпаки, ввести свої додаткові субрахунки відповідно до потреб підприємства);

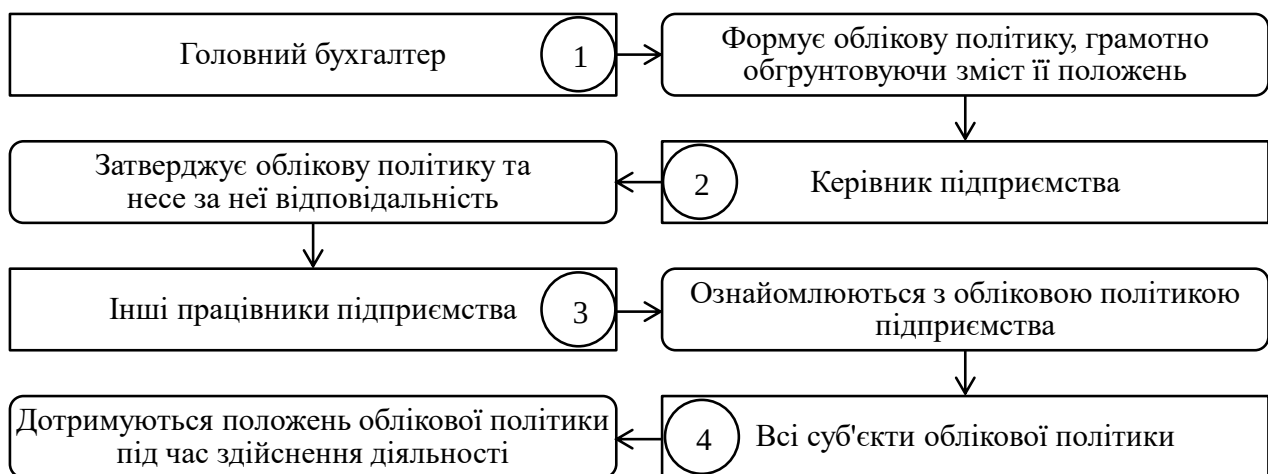
2) забезпечити зручність, гнучкість та стабільність плану рахунків на довготривалий строк;

3) в повній мірі задовольнити інформаційні потреби всіх користувачів;

4) мати можливість вносити корективи відповідно до змін в діяльності або законодавстві.

Тобто треба розробити такий робочий план рахунків, який би забезпечував ефективність облікового процесу, зокрема повноту та достовірність даних фінансової звітності.

Повертаючись до завершальних етапів формування облікової політики, важливо розглянути процес взаємодії її суб'єктів через їх задачі (Мал.5).

Малюнок 5. Процес взаємодії суб'єктів облікової політики

Як видно з схеми, даний процес є послідовним та кожен суб'єкт посідає в ньому свою відповідну ланку. Узагальнюючи, можна зазначити, що головна задача за формування облікової політики покладається на головного бухгалтера (або на керівника, якщо він самостійно веде бухгалтерський облік). Тому дуже важливо, щоб фахівець, відповідальний за формування облікової політики, зокрема за складання наказу, був обізнаним спеціалістом в галузі обліку та чітко розумів особливості та мету діяльності суб'єкта господарювання. В умовах воєнної економіки важливість правильного формування облікової політики зростає, оскільки стрімкі зміни в фінансово-економічному середовищі вимагають актуалізації інформаційно-аналітичного забезпечення кожного окремого підприємства [41].

Облікова політика формується на довготривалій термін, оскільки включає стратегічно важливі питання для діяльності підприємства. Тобто створювати новий наказ кожного року не треба, оскільки це не відповідає принципу послідовності (постійне застосування облікової політики з року в рік). Але звісно окремі моменти та пріоритети можуть змінюватися під впливом різних факторів (наразі пандемічні умови), тому в процесі вона може доповнюватися та уточнюватися. Важливо зазначити, що за вимогами чинного законодавства облікова політика може змінюватися лише у випадках зміни статутних або законодавчих вимог або якщо ці зміни забезпечать більш повне та достовірне відображення фактів господарської діяльності у фінансовій звітності [42, 43]. Крім того, такі зміни повинні відображатися в примітках до фінансової звітності. Рекомендовано, щоб кожен пункт був детально та розгорнуто пояснено.

Враховуючи всі можливі варіанти ведення обліку, правильно сформована облікова політика має забезпечити [45]:

- 1) раціональне та ефективне ведення обліку;
- 2) відповідність облікових даних;
- 3) відображення в обліку фактів господарської діяльності з їх економічного змісту, а не тільки з їх правової форми;
- 4) повноту та достовірність відображення всіх процесів господарської

діяльності;

5) правильність відображення даних у фінансовій звітності;

6) оперативність обліку, враховуючи зміни зовнішніх факторів (вплив коронавірусу на економічні процеси в світі та країні).

Відповідне її формування та впровадження допомагає достовірно визначити фінансовий результат, оптимізувати оподаткування, уникнути штрафів і, навпаки, формальна облікова політика негативно впливає на фінансовий результат і виявляється у високому податковому навантаженні на підприємство.

Отже, процес формування облікової політики, зокрема вибір облікової політики, – це складний етап організації бухгалтерського обліку, який залежить від багатьох факторів (як внутрішніх, так і зовнішніх), особливо від специфіки діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання (як головного внутрішнього чинника) та впливу глобальної пандемії COVID-19 й повномасштабного вторгнення росії (наразі як головного чинника). Дотримання вищенаведених принципів, послідовності етапів її формування, а також врахування всіх чинників впливу дозволить правильно сформувати облікову політику, що в подальшому забезпечить ефективність всієї облікової системи і дієвість системи управління суб'єкта господарювання загалом.